

УДК 327

Гон М. М.

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ СТАТУСІВ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ У ДИСКУРСІ ПОЛІТОЛОГІЇ

Рец.: Razem czy osobno? Dwadzieścia lat stosunków polsko-ukraińskich. Redakcja naukowa Oleg Boryniak, Marta Walak. – Piotrków Trybunalski – Iwano-Frankiwnsk : Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, 2013. – 246 s.

(Разом чи окремо? Двадцятиліття польсько-українських стосунків / Під наук. ред. О. Бориняка, М. Валяк. – Пйотрков-Трибунальський – Івано-Франківськ : Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, 2013. – 246 с.)

Гон М. М. Переосмысление статусов Польши и Украины в дискурсе политологии.

Рецензия на коллективную монографию: Вместе или отдельно? Двадцатилетие польско-украинских отношений / Под науч. ред. О. Бориняка, М. Валяк (Петрков-Трибунальський – Івано-Франковск : Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, 2013. – 246 с.).

Gon M. M. Rethinking the status of Poland and Ukraine in political discourse.

In the review the collective monograph «Together or separately? Twentieth anniversary of the Polish-Ukrainian relations» (ed. by O. Boryniak, M Walak. – Piotrków Trybunalski – Iwano-Frankiwnsk : Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, 2013. – 246 p.) is analysed.

Про те, що окремі ідеї й дослідницькі тези можуть «перекочувувати» з одного тексту в другий, з цілком відмінної парадигми у іншу, часом протилежну, тим самим витворюючи феномен інтертекстуальності не тільки власне літератури, а й політики, свідчать сучасні політологічні дослідження. Колективна монографія «Разом чи окремо? Двадцятиліття польсько-українських взаємин» (відп. ред. О. Бориняк і М. Валак), котра щойно вийшла друком в Інституті міжнародних відносин Університету Яна Кохановського у Келцах (філія Пйотрков Трибунальський) – промовисте цьому свідчення.

У пропонованій увазі читача й фахової аудиторії спеціалістів із царини польсько-українських стосунків польськомовній монографії знаходимо не так готові відповіді, як риторичні запитання сучасних дослідників з Польщі та України щодо політичних відносин, геополітики й геостратегії наших двох країн починаючи з 1991 р. й дотепер. З-поміж авторського колективу зауважимо науковців і педагогів власне Університету Яна Кохановського у Келцах, університетів Гданська і Лодзі, Університету Марії Кюрі-Склодовської у Любліні, Варшавського університету – з одного боку, і Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в Івано-Франківську – з іншого.

Понад 200-сторінкове видання містить спеціальний вступ редакторів видання і власне 13 окремих текстів, які тематично «вписані» у два (щоправда, нерівноцінні за обсягом) блоки – «Закордонна політика – білатеральні взаємини» [с. 15–191] і «Довкола історичної політики» [с. 195–235]. Замикають видання короткі відомості про авторів (науковий ступінь, репрезентовану інституцію та наукові зацікавлення), а також іменний покажчик. Важливо й те, що ця колективна монографія з'явилася друком як частина наукового проекту «Польська геополітика», який реалізує Університет Яна Кохановського у Келцах, а її рецензентами виступили знані в академічних колах двох країн вчені-політологи – професори Вальдемар Парух (Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні) та Ігор Цепенда (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника).

Апелюючи у вступі до відомих висловів Антонія Кемпінського («*Наше минуле формує наше майбутнє*») і Шевченкового («*Ще як були ми козаками, / А унії не чуть було, / Отам-то*

весело жилось! / Братались з вольними ляхами, / Пишались вольними степами, / [...] Отак-то, ляше, друже, брате! [...] / Нас порізли, розвели, / А ми б і досі так жили. / Подай же руку козакові / І серце чистеє подай! [...]» (с. 7), наукові редактори цілком справедливо зауважують: «Останнє десятиліття ХХ ст. було періодом глибоких та інтенсивних суспільних змін у Європі. Разом зі змінами політичних устроїв, які принесли закінчення холодної війни, наступила еволюція зовнішньої політики країн Центральної Європи та новопосталих держав на пострадянському просторі. У новому геополітичному просторі Україна та Польща заклали підґрунтя для добросусідської співпраці при одночасному зазначенні своєї міжнародної ідентичності. Адже, за умов конструювання білатеральних взаємин та розвитку двостороннього діалогу між суспільствами, наші держави виразно легітимізували свою присутність на світовій арені» [с. 7].

Як зауважують О. Бориняк і М. Валак, польсько-українські відносини останнього двадцятиліття, що отримали назву стратегічного партнерства, спонукали українських і польських дослідників до спроб діагностики існуючого стану та окреслення його перспектив колом експертів, які зацікавлені у з'ясуванні суперечливих питань, що впливають на форму двосторонніх взаємин, а також у визначенні напрямів зовнішньої політики Польщі та України на тлі динаміки сучасних міжнародних відносин.

Рецензоване видання розпочинається статтею габілітованого доктора, професора Аркадіуша Адамчика. Дослідник, демонструючи багату мозаїку геополітичних парадигм України та Польщі, перерахував гетерогенні, історичні та геоморфологічні умови, які впливають на складність проблем субрегіону. Виходячи з принципів геополітичної і стратегічної думки та концепцій географічних детерміністів, він представляє таку теоретичну інтерпретацію, яка, вважаємо, прислужиться у подальших роздумах [с. 15–34].

Перша частина монографії «Закордонна політика – білатеральні взаємини» [с. 15–191] налічує 10 статей, різних за науковим жанром, науковістю і суспільним звучанням. Коротко про них.

Питання щодо відносин між Україною та Євросоюзом у контексті підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у своїй статті розглядає кандидат історичних наук, доцент Ігор Гурак. Автор, ділячись своїми спостереженнями, формулює тезу про специфічність української політичної сцени та співпадіння інтересів різних національних і наднаціональних суб'єктів. На думку науковця, перед українською державою стоїть багато перешкод, яких не мали інші держави регіону [с. 35–48]. Проблематикою української зовнішньої політики зайнялася аспірантка Ольга Кроковська, яка продемонструвала дві її дороги, котрі практикували українські дипломати, – «багатовекторності» та «одновекторності» [с. 49–64]. Натомість аспірантка Катажина Мончник намагалася окреслити початковий синтез східної політики двох провідних польських партій – «Громадянської платформи» і «Права і справедливості». Авторка за допомогою короткої характеристики головних засад зовнішньої політики обох партій вказує на диспропорції реалізованих ними концепцій [с. 65–86].

Суттєвим доповненням до окресленої у монографії тематики стало дослідження доктора політичних наук, професора Івана Монолатія. Вчений у своїх роздумах зосередив увагу на еволюції понять національного та геополітичного інтересів у середовищі польських, українських та російських дослідників. Автор ретельно розглянув проблему категорій та типології феномена інтересу, його характерних ознак, увиразнивши свою студію спеціальними таблицями і діаграмою [с. 87–122].

У статті габілітованого доктора, професора Юзефа Тимановського допитливий читач знайде синтетичний підхід до східної політики Європейського Союзу щодо її східних сусідів з виразним акцентом на українського партнера. Автор досліджує інструменти, якими ЄС реалізує багаторівневу двосторонню співпрацю. Водночас науковець вказує на нелегкий шлях політичного вибору України, що вагається між Сходом та Заходом. У своїх роздумах дослідник демонструє три основні обумовлюючі чинники, які можуть вплинути на напрям розвитку Української Держави [с. 123–140]. Доктор Марта Валак зосередила свою увагу на

процесі формування концепції польсько-українського стратегічного партнерства. Завдяки висвітленню історичних передумов, детермінантів партнерства та його матеріального і формального трактування авторка показує потреби і очікування обох партнерів, що виникають з обраної форми білатеральних відносин [с. 141–156]. Натомість аспірант Станіслав Вуйчік у своїй статті порушує маловідому тематику словацько-українських відносин, демонструючи сфери співпраці між обома державами [с. 157–171]. Щоправда, на нашу думку, цей текст дещо «випадає» із контексту архітекtonіки монографії і не має безпосереднього відношення до заявленої у назві праці теми. Текстом, який завершує цю частину видання, є стаття габілітованого доктора, професора Єжи Залевського, який не тільки піддає різкій оцінці польську східну політику, перераховуючи її невдалі проекти і змарновані шанси, але також вказує на завдання, які стоять перед Польщею щодо нових східних ініціатив ЄС [с. 173–191].

Другий розділ монографії – «Довкола історичної політики» [с. 195–235] – розпочинається дослідженням доктора Магдалени Рекц. У своїй статті вона аналізує явище ностальгії за комунізмом, яке характерне для країн Центрально-Східної Європи. Важливо, що авторка розглядає не тільки комплексний підхід до цієї проблеми, але аналізує одиничні джерела, зосереджуючись на характеристичні ознаки туги – аісторичності та редукціонізму [с. 195–211].

У статті докторів Марка Ейсмонта та Беати Космаської знаходимо спробу проаналізувати явище міфологізації та стереотипізації українців у Польщі. Автори показують теоретичні основи функціонування в суспільній пам'яті образу «іншого»; реакції на культурну відмінність (розроблені моделі); польську національну політику до і після 1989 р., історичне формування зображення українця, а також сприятливий вплив «помаранчевої революції» на зміну поглядів [с. 231–225]. Стаття габілітованого доктора, професора Збігнева Антошевського завершує цю частину монографії. Науковець у своєму повідомленні подає історичне резюме, у якому закликає до взаємної об'єктивності у дослідженнях новітньої історії, і, водночас, до стабілізації діалогу і відкритості сучасних Польщі і України [с. 227–235].

Як і кожна рецензія, наша мусить містити певні зауваження і побажання.

По-перше, в очі впадає певна диспропорція вміщених у книжці власне польських і українських текстів – відповідно 10 і 3 (насправді тільки два українські дослідники представлені з-поміж авторського колективу – доцент Ігор Гурак та професор Іван Монолатій з двома своїми статтями, які присвячені проблемам національного і геополітичного інтересів). До цього ж мусимо додати побажання щодо залучення в авторський загальний представників інших академічних осередків україно-полонії в Україні, скажімо, зі Львівського чи Чернівецького університетів, Києво-Могилянської академії тощо.

По-друге, підбираючи назву монографії, ймовірно, редактори, здійснюючи такий собі «забіг на паралельних доріжках», збилися на манівці творчого (маємо надію...) переосмислення вже досить знаного в українській політичній науці конструкту «Разом, але майже окремо». Його обґрунтування і вирішення у політологічній площині власне й запропонував кілька років тому вже згадуваний івано-франківський вчений І. Монолатій¹. Не думаємо, що це було якесь редакторське запозичення чи відвертий плагіат (який теж, з огляду на сучасні тенденції в міждисциплінарній царині наук, є інтертекстуальністю...), однак редакторам слід було чіткіше окреслювати власний наратив. А що назва, винесена у заголовок рецензованої праці, є дещо спрощеною щодо складних двосторонніх відносин Польщі і України на сучасному етапі, позначеному трагічним для обох наших народів двадцятим століттям, то, як побажання, така формула політологічного дослідження передбачає видання наступних томів цієї монографії, однак вже з іншим науковим і суспільним звучанням.

І, мабуть, останнє. У видавничому поспіхові редактори цілком не зауважили присутність

¹ Див.: Монолатій І. С. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. Монографія / Наук. ред. М. М. Гон. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. – 736 с.

у іменному покажчику неточностей і невідповідностей – власне у покликанні на вказані сторінки імен і прізвищ, які зустрічаються у тексті.

Поза висловленими окружинами, рецензована колективна монографія – важливий крок на довгому шляху сучасного польсько-українського порозуміння. На наше переконання, воно мусить настати і в сфері розуміння складних взаємин сучасних Польщі й України, зокрема – царині міжнародного наукового діалогу.